

Adatok Erdély XIX. századi irodalmi életéhez.

Aranka György, Döbrentei Gábor és Sipos Pál példájára és buzdítására a XIX. század elején élénk irodalmi élet fejlődött ki Erdélyben. A történet, bölcsészet és jogtudomány ápolása mellett legelevenebb volt a szépirodalmi élet. Az orthológusok és neológusok harcában, a Mondolat-pörben erdélyi írónak nem igen volt cselekvő része. De még a kezdő irodalmi munkások is jól ismerték e mozgalmakat. Döbrentei és Sipos által s rendszerint Kazinczyért és Kölcseyért lelkesednek. Mohón olvassák a *Mondolatot* s keményen ítélik róla.

Az irodalmi élet, Kazinczy csodálata, új tehetségek szárnypróbálgatása sehol sem volt élénkebb, mint Hunyadmegyében, a Sipos és Döbrentei, a Barcsay és Naláczy, a Kenderessi és Gyulay grófi család szűkebb hazájában. Igen érdekes adatokat olvashatni erre vonatkozólag a gróf Kuun Géza¹ és Incze Béla² e tárgyú dolgozataiban. Az itt következő adatok mintegy pótlásai az előbbi két műben foglaltaknak.

Fogarasi Lészai Dániel, kihez a levelek írtak, nagyhirű orvos volt, Szászváros követe 1848-ban. Egyike azoknak, kik az Erdélyi Nemzeti Múzeum megalapításán fáradoztak. Érdekes és értékes numizmatikai gyűjteményét a megalakult Múzeumnak adományozta.

A levél írója Szigethy Mózes, ekkor még kancellista a marosvásárhelyi királyi táblán, később ügyvéd és kir. táblai prokurátor. Munkája: *Eredeti mesék*. 2 könyvben Kassán, 1824. Kazinczy előszavával.³ Lészayval Pónori Török József útján ismerkedett meg, a mint ezt egy 1818 május 4-én kelt leveléből tudjuk.

Az alábbi levelek eredetije özv. Lészay Lászlóné birtokában vannak Szászvároson.

Lészay F. Dánielnek, Barátjának szíves köszöntését írja R. T. Cancellista Szigethy Sz. Mózes.

Mindenek felett sajnálom Barátom, hogy eljövetelemtől megfoszta sorsom a' véled találkozhatás örömeitől 's mindez ideig se írhatok annyit, hogy itt vagyok, élek, és szeretlek, 's sokszor óhajtlak téged, 's most-is ennél több nincsen pennámon, 's hogy néked ezen új esztendő tetőjén is sok jót kívánjak; honnan ha rettegve nézek a kétséges jövőndőbe. Hald mihez mértem az időt? Olyan az idő míg benne állunk, mint egy hinárral bévont mély Tenger, mellynek messzi partjai elvesznek a' távolságban, 's

¹ Gróf Kuun Géza: Kerekes Ábel. Kolozsvár, 1892.

² Incze Béla: Irodalmi munkások Hunyad vármegyében a múlt század elején. *Erdélyi Múzeum* 1904. évf. 320—333. l.

³ Ld. Szigethi Gyula Mózes név alatt *Színnyei* Magyar Irók-jában.

az alatt, míg megpillantjuk, a' messzi partok elfutnak mellettünk: mint egy álm, melyben cselekszünk, 's akaratunk ellen, fel ébredünk, 's a' szív épp oly úres, 's üresebb mint vala, 's kétséges gondolatok szállanak meg, hogy vallyon álmódásaink is valók valának-é. Hogy tetsz néked a' hasonlás?

Olly örömmel, 's olly sokat írnek neked Barátom, de nincs mező, 's hogy sem valami kofa nótákat mázsoljak, inkább egyebet, amit hiszem kedvelni fogsz. — Halyad Töröknek egy Epigrammáját, egyet tőlem, 's vagy két mesét, eredeti gondolatokat.

Lollira.

Egykoron a' hajnalpírt idvezlettem. Azonban
Hirtelenül balról Lotti előmbe jöve.
Mennyeiek! Szent engedelemmel adom ki, valóban
Bájlóbb színnel bírt, Lolli, az Isteninél. (Török.)

Mi magos, mi lelkes, mi szép gondolat ez Barátom, Hellászi, saját, 's oly dicső, mint annak legvirítóbb kora, mennyei életü, mint Olímp, 's kies, éltető, mint Tempé 's vallyon Erdélyt nem az Attikai Istenek választották-é laknak?

Egy hév szerető Nincsi Sírján sóhajt:

Meghala! Mindenem eltűnt ő vele! nincs öröm; E' szív,
Mint puszták közepin elridegült Cserefa.
Könnyezett dőlten az Ég is; Föld! te sóhajtál
Ez búját nyögte; Sirt örömebe amaz. (Én.)

Pindar és a' Geniusz.

„Hiában zengettem! sóhajtá Pindar az élet küszöbén, egy félig elmuló pillanatot vetvén vissza lefolyt életire; nem használhatatlan ugyan, de Hazámtól félre ismerve, tűntek el óráim, 's hiában törekedém eljuthatni, az olly igen magos, félelmes, de tiszteletes tetőre.“

Rózsaszínnel árnyalt felhőn lengett elő a' halhatatlanság Geniusza; el nem hervadó Nefelets őv kerítette derekát, 's egy nem élesen, de átható lánggal égő fáklyát emelt magossan keziben, 's olly koszorut tartott a' Költő Fője felé, melynek virágai csak a dicsőség Tempele körül tenyésznek. — „Fija, egy szebb századnak, mondá a búsongóhoz, a' te időd még nem született, majd kifogja az egykor keresni nevedet a' feledékenységből, 's azon tetőre emel, melyet érdemlesz.“ Felrántá a Jövendőök Takaróját, 's Pindar bámulva nézett.

A nagy századok nagy Fiai, halgató innepet ültek a' dicsőség Tempeleiben, 's az ő széke, körülfontva Borostyán virányokkal, készen állott, 's a' Halhatatlanok serege tűnődő várakozásban nyugtalankodnak. — 'S Pindar nyugton lengett fel a Földről. — *Ugy van! a' Kozinczy századja még időnk méhiben készül megjelenni, melynek Előpostája — Ő. —*

A' Cánári és a' Madarak.

Egy lezárt kalitkából történetesen kirebbent Csíz, melyet a természet éneklő tehetséggel álda meg, egy mennyei illatú Reményfa ágai közzé hozta meg magát, 's érzéseit az öröm hangján öntötte ki, a' madarak körül gyütlöngöttek, s elragadtatással hallgatták. — „Ahá! mondá a' Cánári a' Csíz elcsendesedése után, vajki nem így énekel a' fülemile. — Ezen a fán idvezlé ő ma is a hajnalt, az idő lépett futásában, a' teremtesek felfüggesz-

tették ébredező lázaikat, a' Zephirek körül simultak, nem csörgött a' patak, 's a' természet édelgő szendergésbe sülyedt: kár, hogy a' csíz tölle nem tanulta el hangjait!

'S a' Varju, Csóka, Mátyás, Harkály, Szarka, 'S némely pullják, nagy szemeket meresztettek a' Cánárira, 's befalángatták. Mit értessz te ezen elragadó hangokhoz? mondának „s *hogy meri Kölcsey, Gsokonayt recepséálni? mondják sokan.*

Jupiter utja.

Emberi formát öltött a' Teremtések atyja, 's keresztül útazta a Földet, tudakolta az Ártatlanságot, Igazságot, Jámborságot 's azoknak Geniuszai kevés helyről jelentek meg. Kereste a' szűz Szemérmetséget, 's nem találta, összejárta a' pompás városokat, a' büszke palotákat, 's nyomát se látta; elment Falukra, kunyhókat látogatott meg, 's ott létének csak némely hervadó jelei, alig látszó nyomai tetszenek. Kérdő tekintettel nézett Telluszra, 's az ifju kor virító istenasszonyára, 's ezek vállat vonának.

Mosolyogva tünt fel egy graciai alakú Geniusz; reményszín borítékja hosszan palástolodott utánna, 's kérdi az Istenség, hól voltál? Dagnénál, édelgő halhatatlan ingerrel a' Geniusz, Balémon nyája mellett, kinek keblét még nem látta halandó, kít Férfi ajk még nem csókola, 's karjai nem öleltek.

Hogy tetszenek néked barátom? Sajnálom, hogy többeket is nem láttathatok véled, sajnálom, hogy nem, Recensiojímot, a' Muzeumokra, Berzsenyire, Kiss Jánosra, Csokonaira, Vitkovicsra, de ezeketis elkelte mázolonom, mert nincs időm. Elly jól édes Danim. Kalubka Pál egy poeta extra Dominium, itt van, 's vele töltjük időnket. Tisztelem Balót mond meg ne zugolódjanak a pogányok, sajnálom (az embert), hogy szép eszű, de üres képzeletű 's lelke nem olly szép: pedig én minden szépet, jót, magamba szoritnék ha lehetne, 's ő engem félre ismer, de ezeket is mond meg, tegye le nagy fogait, én is le teszem tollam. Tisztelem Kovács urat, Kiss Lajost, 's más jókot is csokoly nevemben.

Szeress édes Danim.

Édes Danim!

Ha te jól vagy azon a' te barátod oly melegen érez, mint egykor sorsa jobbulásán ömlengeni fog. Engedj meg a' te Barátodnak, ki rég nem sóhajthata hozzád csak egy barátságos hangot is, az én helyem barátom a' világban csak egy punctum Mathematicum, 's erről engem gyakorta elmozdítanak, hogy is állhatnék meg ez örök tolongásban.

Röviden irok hozzád most is, 's te ezt ne fogd rosszul venni. Reggel indulok Conscriptióba. Idvezlem Benedekfyt, idvezlem Kis Lajost. Elly jól édes Danim, 's ne feled Barátodat, ki téged rövid időn ujra ölel.

Marosvásárhely május 28-án 1819.

Barátod: Sz. Szigethy.

(Szászváros)

Dr. Kristóf György